

**DESPRE CLARIFICAREA UNOR ASPECTE CONTRADICTORII ÎN PROCESUL DE
CALIFICARE A INFRAȚIUNILOR DE RĂZBOI ÎMPOTRIVA PERSOANELOR
PREVĂZUTE LA alin.(2) art.137 CP RM**

Vladislav MANEA, Vasile LEORDA

Universitatea de Stat din Moldova

Scopul respectivului articol constă în expunerea unui concept științific explicit al infracțiunilor de război împotriva persoanelor sub formă de: efectuare a experiențelor de orice fel, prelevare de țesuturi sau organe în scopul transplantului și supunerea la metode de tratament nerecunoscute medical asupra persoanelor protejate de dreptul internațional umanitar. În vederea realizării scopului: a fost cercetată literatura autohtonă și de peste hotare (preponderent în limba engleză), legislația națională și actele normative internaționale în perimetrul științific respectiv; examinării sunt supuse experimentele pe prizonieri în lagărele de concentrare de pe timpul celui de-al Doilea Război Mondial; sunt identificate condițiile juridice obligatorii pentru efectuarea transplantului, condițiile juridice pentru efectuarea experiențelor/cercetărilor pe oameni – în ambele cazuri prin prisma actelor internaționale; este explicată natura juridico-penală a infracțiunilor prevăzute în alin.(2) art.137 CP RM; sunt identificate unele lacune în legea penală națională, fiind propuse modificări *de lege lata* și *de lege ferenda*.

Cuvinte-cheie: *sănătate, risc, experiment, cercetare, biomedicină, transplant, organe umane, țesuturi umane, consimțământ, tratament medical.*

**TO CLARIFICATION OF SOME DISPUTABLE ASPECTS DURING THE PROCESS OF LEGAL
APPRECIATION OF THE WAR CRIMES AGAINST PERSONS IN THE SENSE OF par.(2) art.137 CC RM**

The main purpose of this article is to reveal an explicit scientific concept of war crimes against humanity manifested in certain ways: various experiments and by compelling a person to remove organs or tissues against international humanitarian law. To help achieve the goal of the article, the authors have researched english and moldovan literature, national laws and international treaties concerning the subject and materials revealing about how prisoners have been used as experiments in concentration camps during World War 2; there have been identified the legal compulsory international rules and conditions regarding transplantation of human organs and experiments on human beings; we have explained the legal nature of the crimes incriminated in article 137, paragraph number 2 of the Criminal Code of the Republic of Moldova; we have identified legal gaps in the current criminal legislation; we have proposed some drafts and models of rules to make amendments to the *Criminal Code*.

Keywords: *health, risk, experiment, research, biomedicine, transplant, human organs, human tissue, consent, medical treatment.*

Dreptul la viață și sănătate reprezintă cea mai importantă valoare socială care necesită a fi ocrotită de către stat indiferent de implicarea lui sau nu într-un conflict armat și indiferent dacă conflictul armat are sau nu un caracter internațional. Importanța acestui drept reiese chiar din faptul că el este prevăzut de Constituția Republicii Moldova, în Capitolul II „Drepturile și libertățile fundamentale”, articolul 24: *Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică* [3]. De altfel, anume dreptul la viață și la integritate fizică și psihică e plasat pe primul loc, în raport cu alte drepturi constituționale. Statul garantează acest drept și prin legea penală: art.137 CP RM „Infracțiuni de război împotriva persoanelor”, care incriminează un șir de fapte infracționale ce atențază într-un mod sau altul la viața și sănătatea persoanelor. Printre aceste fapte regăsim și:

- a) *expunerea, în cadrul unui conflict armat cu sau fără caracter internațional, a unei persoane protejate de dreptul internațional umanitar la un pericol de moarte sau de vătămare gravă a sănătății prin efectuarea experiențelor de orice fel, care nu sunt determinate de un tratament medical, terapeutic, spitalicesc, cu privire la care persoana nu a consimțit în mod voluntar, expres și prealabil și care nu sunt efectuate în interesul acesteia;*
- b) *expunerea, în cadrul unui conflict armat cu sau fără caracter internațional, a unei persoane protejate de dreptul internațional umanitar la un pericol de moarte sau de vătămare gravă a sănătății prin prelevarea de țesuturi sau organe în scopul transplantului, cu excepția prelevării de sânge sau piele efectuate în scop terapeutic în conformitate cu principiile medicale general recunoscute și cu consimțământul voluntar, expres și prealabil al persoanei;*

c) expunerea, în cadrul unui conflict armat cu sau fără caracter internațional, a unei persoane protejate de dreptul internațional umanitar la un pericol de moarte sau de vătămare gravă a sănătății prin supunerea la metode de tratament nerecunoscute medical, fără ca acestea să fie necesare pentru sănătatea persoanei și fără ca ea să fi consimțit în mod voluntar, expres și prealabil [4].

Unul din izvoarele alin.(2) art.137 CP RM îl reprezintă Statutul Curții Penale Internaționale [12] care în pct.(xi) lit.e) alin.(2) art.8 se referă la experiențele medicale neconsimțite și nemotivate de un tratament medical. Introducerea în alin.(2) art.137 CP a lit.b) și c) a reprezentat instituirea unor elemente de protecție suplimentară a persoanei.

Pentru infracțiunea supusă analizei în prezentul articol, timpul și calitatea victimei sunt semne obligatorii pentru calificare conform uneia din literalele alin.(2) art.137 CP RM.

Victimă a acestei infracțiuni este persoana protejată de dreptul internațional umanitar, prin care, în conformitate cu art.127¹ CP RM, se înțelege persoana implicată într-un conflict armat cu sau fără caracter internațional, inclusiv membrii forțelor armate și combatanții părții inamice care au depus armele sau care, din orice altă cauză, nu se mai pot apăra și care nu se află sub puterea părții inamice.

În continuare vom aborda fiecare din respectivele componente de infracțiune.

Fiind o infracțiune complexă, fapta prevăzută la **lit.a) alin.(2) art.137 CP RM** are un obiect juridic principal și unul secundar. **Obiectul juridic principal** al infracțiunii îl reprezintă relațiile sociale cu privire la neadmiterea expunerii, în cadrul unui conflict armat cu sau fără caracter internațional, a unei persoane protejate de dreptul internațional umanitar la un pericol de moarte sau de vătămare gravă a sănătății prin efectuarea experiențelor de orice fel, care nu sunt determinate de un tratament medical, terapeutic, spitalicesc, cu privire la care persoana nu a consimțit în mod voluntar, expres și prealabil și care nu sunt efectuate în interesul acesteia. Pe când **obiectul juridic secundar** îl reprezintă relațiile sociale cu privire la sănătatea, integritatea corporală sau mentală, libertatea psihică a persoanei supuse experimentului medical, precum și demnitatea acestei persoane [2, p.43].

Efectuarea experimentelor medicale pe oameni e practic atât de veche ca și medicina, care inițial era caracterizată ca fiind una empirică, ca ulterior să devină și experimentală. De la început, efectuarea experimentelor cu utilizarea subiecților umani nu a suscitat controverse, întrucât subiecții erau, de regulă, mulțumiți, fie pentru că puteau astfel contribui la progresul cercetărilor biomedicale, fie pentru că primeau recompensă sub diferite forme. De exemplu, în 1721, pentru că au acceptat să fie testați și au supraviețuit, șase deținuți ai închisorii Newgate au fost grațiați de către rege [7, p.156-157].

Totuși, în istoria omenirii există și „*file negre*”, care de altfel au și determinat apariția mai multor acte internaționale care au drept scop ocrotirea persoanelor sub acest aspect. Una din astfel de „*file*” decurge din procesele de la Nürnberg, în cadrul cărora au fost acuzați 23 de medici germani, savanți de performanță. Una din consecințele lucrărilor de la Nürnberg este faptul că a fost introdus un compartiment special – „*Experimentele medicale permise*”, care la momentul actual poartă numele de *Codul de la Nürnberg (1947)* [11]. Acesta a devenit primul document internațional care reglementează desfășurarea experimentelor medicale pe om, stabilind limitele explicite pentru orice intervenție experimentală asupra persoanelor. Totodată, pentru prima dată în istoria omenirii, în Codul de la Nürnberg a fost înaintată ideea predominării binelui și a intereselor unui om aparte asupra intereselor științei și ale societății [7, p.158-159].

Ne aliniem opiniei autorului V.-S. Midrigan, conform căruia dacă am justifica efectuarea experimentelor nocive sau periculoase având drept scop progresul științific, aceasta ar însemna reintroducerea sub diferite nuanțe a falselor justificări care au condus la crimele săvârșite în lagărele de concentrare naziste din al Doilea Război Mondial. Aceasta deoarece *știința este a omului și pentru om; ca urmare, ea nu poate cere sacrificii, nici nu poate impune violări asupra omului dincolo de aceea ce binele însuși al persoanei umane, corect înțeles, poate cere din partea indivizilor* [10, p.153]. Deci, știința, cât de importantă ar fi pentru omenire, totuși întotdeauna trebuie plasată pe un loc secundar în raport cu viața sau riscul pentru viața și sănătatea umană.

Lit.a) alin.(2) art.137 CP RM se referă la efectuarea experimentelor medicale având un scop științific și nu interesul subiectului uman, totodată nefiind condiționată de un tratament medical, terapeutic, spitalicesc. Deci, incriminarea acestei fapte este una pe deplin justificată.

Latura obiectivă a infracțiunii este fapta prejudiciabilă exprimată în *acțiunea* sau *inacțiunea* de expunere a unei persoane protejate de dreptul internațional umanitar la un pericol de moarte sau de vătămare gravă a sănătății prin efectuarea experiențelor de orice fel, care nu sunt determinate de un tratament medical, terapeutic, spitalicesc, cu privire la care persoana nu a consimțit în mod voluntar, expres și prealabil și care nu sunt efectuate în interesul acesteia.

Metoda săvârșirii infracțiunii constă în efectuarea propriu-zisă a experiențelor. Considerăm oportună expunerea laturii obiective anume prin prisma aspectului practic al acestei infracțiuni. Deoarece Republica Moldova nu are o practică judiciară de urmărire penală și judecare a persoanelor în baza prevederii din legea penală națională (analizată în prezentul demers științific), în cele ce urmează vom aduce unele exemple de experimente efectuate de către medicii naziști în timpul celui de al Doilea Război Mondial – experimente regăsite în lucrările de la procesul de la Nürnberg.

În cadrul desfășurării procesului, anchetatorii și judecătorii au rămas șocați de natura experimentelor și de cruzimea calmă cu care medicii-savanți le efectuau. Experimentele pe ființe umane erau clasificate în trei categorii [11]:

1. Experimente pentru cercetarea reacțiilor organismului uman la altitudine. Astfel, pe prizonieri era imitată insuficiența de oxigen caracteristică diferitelor înălțimi, în special la cea de 12 km. În acest din urmă caz, de regulă, pacienții mureau peste aproximativ jumătate de oră. Medicii naziști înregistrau detaliat etapele suferințelor persoanelor supuse experimentului și erau înregistrate datele electrocardiogramelor. Scopul medicilor era stabilirea altitudinii maxime de la care echipajul aeronavelor deteriorate puteau să se parașuteze în siguranță. Un alt experiment din categoria respectivă era cel îndreptat spre studierea hipotermiei corpului. Astfel, prizonierii erau ținuti dezbrăcați la temperaturi de până la -20 de grade, timp de 9-14 ore, fie erau plasați pentru câteva ore în apă înghețată [8, p.158]. Astfel de experimente erau efectuate de către Sigmund Rascher în Dachau.
2. A doua categorie de experimente erau cele îndreptate spre testarea produselor farmaceutice și dezvoltarea metodelor de tratament al bolilor contagioase, cum sunt malaria, tuberculoza, hepatita etc., pe prizonierii din lagărele de concentrare Sachsenhausen, Dachau, Natzweiler, Buchenwald și Neuengamme.
3. A treia categorie aveau drept scop să promoveze principiile rasiale și ideologice ale naziștilor. De exemplu, se efectuau experimente de sterilizare în vederea depistării unor metode necostisitoare și eficiente pentru sterilizarea în masă a evreilor, romilor.

Totodată, se încerca efectuarea experimentelor și în domeniul transplantologiei (soldate cel mai des cu moartea prizonierilor), toxicologiei (se determina acțiunea diferitelor toxine asupra organismului) sau în alte domenii de un interes deosebit [8, p.159].

Evaluând natura unor astfel de experimente, ajungem la concluzia că suferințele prizonierilor nu pot fi justificate în nicio măsură și sub niciun aspect de rezultatele științifice obținute, chiar dacă unele din aceste rezultate sunt cu adevărat importante pentru progresul omenirii în diferite domenii. La momentul actual, efectuarea experimentelor asupra ființelor umane este limitată de așa acte internaționale, cum sunt:

- Codul de la Nürnberg [11];
- Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologice și medicinei (Oviedo, 4 aprilie 1997) [5].

Codul de la Nürnberg prevede 10 principii care trebuie să fie obligatoriu respectate în vederea efectuării legale a experimentelor. Astfel, drept principiu de bază este **consimțământul pacientului**.

Conform autorului V.-S. Midrigan [7, p.191], consimțământul (informat) al pacientului cuprinde două componente: componenta informațională – relatarea informațiilor și înțelegerea de către pacient a ceea ce i s-a comunicat și componenta de consimțire – cuprinde atât decizia voluntară, cât și acceptarea procedurală. Totodată, consimțământul pacientului e și o garanție în ce privește întreruperea experimentului la orice etapă, la solicitarea lui. Întreruperea experimentului se poate realiza de altfel și în cazul în care cercetătorul constată că continuarea experimentului ar putea duce la lezarea, dizabilitatea sau chiar la decesul pacientului. Restul punctelor se referă la rezultatele prezumtive ale studiilor direcționate spre binele societății, imposibil de obținut prin alte mijloace de studiu, dar nu întâmplătoare și lipsite de necesitate în natura lor. Printre altele, este prevăzut și faptul că experimentele trebuie conduse doar de către un personal cu o calificare specială. Analizând cele expuse mai sus, ajungem la concluzia că Codul de la Nürnberg reprezintă un document cu o relevanță practică deosebită, întrucât, stabilind limitele legale în efectuarea experimentelor, asigură persoanele contra eventualelor atentări asupra vieții sau sănătății acestora.

Cercetările biomedicale pe subiecți umani trebuie efectuate numai dacă importanța obiectivului depășește riscurile inerente pentru subiecți. Acest aspect are o importanță deosebită mai ales atunci când subiecții sunt voluntari sănătoși. Se impune interdicția pentru implicarea medicului în proiecte de cercetare pe subiecți

umani, cu excepția cazurilor în care este sigur că riscurile au fost atent evaluate și pot fi controlate adecvat. Medicii nu trebuie să se implice în cercetări în care se constată că riscurile depășesc beneficiile.

Cercetarea și experimentul biomedical sunt privite frecvent ca având un conținut semantic identic. În opinia noastră însă, există unele diferențe. Experimentul medical asupra subiectului uman reprezintă partea componentă a cercetării biomedicale. Așadar, experimentul poate fi modificat ținându-se cont de particularitățile indivizilor implicați în el, în timp ce un program de cercetare se va menține pe linia trasată de protocol până când efectele ei – benefice sau nu – devin evidente.

Cercetarea și experimentul biomedical asupra subiectului uman trebuie să respecte un număr de reguli: să fie precedate de o serioasă experimentare pe animal; subiectul să accepte voluntar, să fie major, în stare de libertate și perfect informat despre riscuri; în cazul unor maladii incurabile la subiecți în stadiul terminal, remediul nu trebuie să provoace suferințe suplimentare și să existe șanse rezonabile de a fi util; nu pot fi experimentate remedii care ar altera psihicul sau conștiința morală [6, p.126-127].

Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei (Oviedo, 4 aprilie 1997) permite efectuarea **cercetărilor științifice** asupra persoanelor numai dacă sunt întrunite următoarele condiții [5]:

- Nu există o metodă alternativă la cercetare asupra ființelor umane de o eficiență comparabilă;
- Riscurile care pot apărea la adresa persoanei nu sunt disproporționate în raport cu posibilele avantaje ale cercetării;
- Proiectul cercetării a fost aprobat de către un organ competent, după o examinare independentă a meritelor științifice ale acesteia, inclusiv a evaluării importanței scopului cercetării și analizei multidisciplinare a acceptabilității sale etice;
- Persoanele care sunt subiect al cercetării au fost informate cu privire la drepturile și garanțiile prevăzute de lege pentru protecția lor;
- Consimțământul a fost dat expres (în mod liber și în cunoștință de cauză, după ce persoana a fost informată despre natura și scopul intervenției, despre consecințele și riscurile acesteia [5]), în mod special, și este consemnat în scris. Acest consimțământ poate fi retras, în orice moment, în mod liber.

Acestea sunt condițiile care urmează a fi respectate ca condiții generale. Totuși, în cazul în care persoanele nu au capacitatea de a consimți, Convenția prevede și condiții suplimentare obligatorii pentru efectuarea cercetării. Apreciem condițiile expuse mai sus ca fiind unele perfect conforme cu principiile medicale care permit efectuarea cercetărilor pe subiecții umani, întrucât, odată respectate, condițiile asigură într-o măsură semnificativă înlăturarea pericolului pentru viața și sănătatea persoanei.

În abordarea științifică a componentei de infrafracțiune am utilizat atât termenul de cercetare, cât și cel de experiment/experiență. Astfel, considerăm necesar de a face o delimitare între acești doi termeni:

- ✓ **Cercetare** (prin prisma punctului 6 al Declarației de la Helsinki [12]) reprezintă un studiu detaliat, efectuat în mod sistematic, al cărui scop este îmbunătățirea procedurilor profilactice, diagnostice și terapeutice și înțelegerea etiologiei și patogenezei bolilor.
- ✓ **Experiment** – un procedeu de cercetare în știință, care constă în provocarea intenționată a unor fenomene în anumite condiții pentru studierea lor și a legilor ce le guvernează.

Autorul L.Gîrla definește *experimentul biomedical efectuat asupra subiectului uman* ca o activitate medicală orientată spre verificarea unei ipoteze asupra organismului uman cu scopul obținerii unor date biomedicale în domeniul teoriei medicale sau în domeniul profilaxiei, diagnosticării, terapiei ori al reabilitării, iar metoda aleasă nu este recunoscută și nu constituie *lege artis* [6, p.127].

Nu constituie experiment medical:

- a) verificarea pe cale experimentală a unor particularități ale metodelor deja recunoscute *lege artis*;
- b) aplicarea unei metode deja recunoscute, însă utilizate de către lucrătorul medical concret pentru prima dată (experiență subiectivă);
- c) aplicarea unei metode necunoscute în stare de extremă necesitate, în cazul în care aplicarea metodelor recunoscute *lege artis* nu poate duce la rezultatul așteptat, iar noua metodă poate inspira speranța de supraviețuire sau însănătoșire [6, p.127].

Astfel, ajungem la concluzia expusă și de N.Buza în articolul științific „*Experimentele medicale ca formă a infrafracțiunilor de război împotriva persoanelor protejate*” [2, p.49], conform căruia între experiment și cercetare există un coraport de parte-întreg, unde întregul îl reprezintă cercetarea, iar experimental, corespunzător,

partea. Dat fiind că cercetarea include în sine o sferă de activități mai largă ca experimentul, considerăm că este necesar de a substitui termenul *experiență* din lit.a) alin.(2) art.137 CP RM cu termenul *cercetare*.

La **lit.b) alin.(2) art.137 CP RM** este prevăzută o altă infracțiune de sine stătătoare din categoria celor de război împotriva persoanelor conform legii penale naționale.

Obiectul juridic principal îl reprezintă relațiile sociale cu privire la neadmiterea expunerii, în cadrul unui conflict armat cu sau fără caracter internațional, a unei persoane protejate de dreptul internațional umanitar la un pericol de moarte sau de vătămare gravă a sănătății prin prelevarea de țesuturi sau organe în scopul transplantului, cu excepția prelevării de sânge sau piele efectuate în scop terapeutic în conformitate cu principiile medicale general recunoscute și cu consimțământul voluntar, expres și prealabil al persoanei. **Obiectul juridic secundar** cuprinde relațiile sociale cu privire la sănătatea, integritatea corporală, libertatea psihică a persoanei supuse prelevării de organe și țesuturi.

Obiectul material al componenței de infracțiune îl reprezintă organele și țesuturile umane.

Prin **prelevare**, în sensul Legii Republicii Moldova privind transplantul de organe, țesuturi și celule umane, nr.42 din 06.03.2008 (în vigoare din 25.10.2008) [5], se înțelege *un procedeu prin care organele, țesuturile sau celulele donate devin utile pentru transplant*. În sensul aceleiași legi, prin **transplant** se înțelege o *activitate medicală cu scop de reconstituire a funcției organismului uman prin transfer echivalent de organe, țesuturi și celule de la un donator la un primitor*. Tot prin transplant se înțelege și o activitate medicală complexă cu scop terapeutic care constă în înlocuirea unor țesuturi și/sau a unor organe umane compromise morfologic și funcțional cu structuri similare sănătoase.

Pentru prima dată, intervenția de transplant pe om a avut loc în anul 1956 [7, p.142]. Totuși, pe parcursul istoriei, în special în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a fost înregistrată efectuarea de experimente prin care deja atunci medicii naziști încercau să efectueze transplantul având drept subiecți anume oamenii. Evident, experimentele aveau un sfârșit letal. La momentul actual, suntem în perioada când medicina a evoluat semnificativ, astfel încât efectuarea de transplanturi a devenit o practică răspândită în majoritatea țărilor dezvoltate. Deci, s-a conturat o necesitate de garantare din partea statelor a faptului că prelevarea de organe/țesuturi în scopul transplantului și însuși transplantul vor fi efectuate absolut legal, indiferent de timp – fie în cadrul conflictului armat sau nu, indiferent dacă persoana supusă prelevării/transplantului e un pacient simplu sau un prizonier, toți trebuie să fie ocrotiți de la faptele infracționale.

La momentul actual, în Codul penal al Republicii Moldova sunt prevăzute un șir de componențe de infracțiuni care se referă la prelevarea de țesuturi sau organe. De exemplu:

- ca o variantă agravantă a infracțiunii de omor intenționat (lit.n) alin.(2) art.145 CP RM);
- ca o variantă agravantă a infracțiunii de vătămare intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății (lit.l) alin.(2) art.151 CP RM);
- ca o componență de infracțiune distinctă la articolul 158 CP RM (Traficul de organe, țesuturi și celule umane).

Toate acestea atrag răspunderea penală a făptuitorului când statul nu este implicat în vreun conflict armat. Anume din acest motiv a și fost necesar de a incrimina fapta de expunere în timpul unui conflict armat a persoanelor protejate de dreptul internațional umanitar la pericol de moarte sau de vătămare gravă a sănătății prin prelevarea de organe/țesuturi în scopul transplantului atunci când fapta are loc pe timp de conflict armat cu sau fără caracter internațional.

Considerăm că printre actele internaționale care stabilesc limitele pentru efectuarea prelevării de organe cel cu o relevanță practică mai pronunțată este anume Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei (Oviedo, 4 aprilie 1997), care stabilește foarte explicit condițiile juridice în care efectuarea transplantului va fi una legală, anume:

- efectuarea transplantului să fie în beneficiul terapeutic al primitorului;
- dacă nu se dispune de organe/țesuturi corespunzătoare de la o persoană decedată;
- dacă nu există altă metodă terapeutică alternativă cu eficiență comparabilă;
- prezența unui consimțământ dat în mod expres, fie în formă scrisă, fie în fața unui organism oficial, suplimentar respectându-se și condițiile ce se referă la informarea pacientului referitor la acordarea informației cu privire la scopul și natura intervenției, consecințele și riscurile ei. Persoana are posibilitatea să-și retragă liber în orice moment, consimțământul.

În Convenție sunt specificate și condițiile suplimentare care necesită a fi respectate în vederea protejării persoanelor care nu au capacitatea de a consimți la prelevarea de organe. Spre deosebire de componența de infracțiune prevăzută la lit.a) alin.(2) art.137 CP RM, care se poate exprima prin acțiune sau inacțiune, în cazul prelevării de organe/țesuturi în scopul transplantului fapta se manifestă doar prin **acțiune** [1, p.95]. Aceasta este pe deplin justificată, întrucât efectuarea de experiențe se poate realiza și printr-o inacțiune, care poate consta, de exemplu, în neacordarea de tratament unei persoane bolnave în vederea stabilirii evoluției respectivei boli, cum a fost în cazul Tuskegee: un experiment care a durat 40 de ani și în cadrul căruia bolnavii de sifilis erau ținuti sub supraveghere, fără vreun tratament. Chiar și după ce a fost inventată penicilina – eficientă în tratamentul sifilisului și cu efecte adverse mult mai mici – pacienților nu li s-a comunicat despre existența acestui medicament. Scopul experimentului era anume de a determina evoluția bolii [8, p.161]. Deci, în mod logic, spre deosebire de efectuarea unui experiment, efectuarea prelevării de organe sau țesuturi e imposibil de realizat prin inacțiune.

Prelevarea de sânge [9] sau prelevarea de piele nu atrag răspunderea penală în conformitate cu legea penală națională, dacă sunt respectate următoarele condiții prevăzute expres la lit.b) alin.(2) art.137 CP RM: să se realizeze în conformitate cu principiile medicale general recunoscute; să existe un consimțământ voluntar, expres și prealabil al persoanei și să fie efectuată în scop terapeutic. Considerăm oportună instituirea de către legiuitor a acestei prevederi, întrucât, spre deosebire de organe și țesuturi, recoltarea de sânge și de piele cu respectarea tuturor normelor admisibile în medicină în acest sens nu comportă un pericol real pentru viața persoanei și nu trebuie să provoace o vătămare a sănătății.

Spre final, considerăm necesar să ne referim și la faptul că calificarea infracțiunii conform lit.b) alin.(2) art.137 CP RM exclude aplicarea răspunderii și potrivit art.158 CP RM: *Traficul de organe, țesuturi și celule umane*.

În ceea ce privește fapta infracțională prevăzută la **lit.c) alin.(2) art.137 CP RM, obiectul juridic principal** îl reprezintă totalitatea relațiilor sociale cu privire la neadmiterea expunerii, în cadrul unui conflict armat cu sau fără caracter internațional, a unei persoane protejate de dreptul internațional umanitar la un pericol de moarte sau de vătămare gravă a sănătății prin supunerea la metode de tratament nerecunoscute medical, fără ca acestea să fie necesare pentru sănătatea persoanei și fără ca ea să fi consimțit în mod voluntar, expres și prealabil. **Obiectul juridic secundar** este identic cu cel al componenței de infracțiune de la lit.a) alin.(2) art.137 CP RM.

Similar prelevării de organe/țesuturi în scop de transplant, supunerea la metode de tratament nerecunoscute medical se poate realiza doar prin acțiune.

Temeiul incriminării unei astfel de fapte constă în aceea că utilizarea metodelor nerecunoscute de medicină întotdeauna comportă un risc pentru viața și sănătatea persoanei. Fie că un astfel de tratament nu provoacă efectul la care se așteaptă cel care administrează, fie poate provoca reacții adverse ale organismului, folosirea unor astfel de metode conduce la un rezultat incert, ceea ce și creează posibilitatea reală de a se produce o vătămare a sănătății, fie chiar decesul. Anume din acest motiv răspunderea penală se aplică chiar și atunci când decesul sau vătămarea gravă nu a survenit, fiind suficientă doar crearea pericolului de survenire a acestor urmări.

Reieșind din prevederile art. 21 CP RM, vârsta minimă a persoanei pasibile de răspundere penală pentru infracțiunile prevăzute la alin.(2) art.137 CP este de 16 ani. Nu se cere o calitate specială pentru făptuitor, însă în practică, datorită naturii juridice a infracțiunii, răspunderea se aplică, de regulă, persoanelor care exercită activitate profesională în domeniul medicinei.

Generalizând rezultatele cercetărilor efectuate am ajuns la următoarele *concluzii și recomandări*:

1. Analizând natura juridică a experiențelor sau cercetărilor pe oameni, am determinat că efectuarea acestora este permisă, însă doar dacă sunt respectate condițiile juridice expuse în așa acte internaționale cum sunt Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei (Oviedo, 4 aprilie 1997) sau Codul de la Nürnberg;
2. Am observat că incriminarea efectuării experiențelor pe oameni se datorează, printre altele, și faptului că în cazul lit.a) alin.(2) art.137 CP RM pe primul loc se pune nu interesul pacientului, ci interesul științei, omul fiind utilizat ca un obiect pentru obținerea unor cunoștințe punându-i în pericol viața și sănătatea.

3. Am identificat elementul esențial care stă la baza tragerii la răspundere penală pentru oricare din faptele infracționale expuse în alin.(2) art.137 CP RM, acesta fiind lipsa consimțământului din partea victimei ca element fundamental.
4. Am observat că Republica Moldova nu cunoaște o practică judiciară în ceea ce privește urmărirea sau judecarea persoanelor în baza alin.(2) art.137 CP RM.
5. Am constatat că legea penală națională nu prevede componente de infracțiuni distincte care ar ocroti persoanele pe timp de pace de la expunerea lor la pericol pentru viață sau la vătămarea gravă ori medie a sănătății prin efectuarea asupra acestor persoane a experimentelor sau cercetărilor, fie prin supunerea lor la tratamente nerecunoscute de medicină; în ambele cazuri fără consimțământul voluntar, expres și prealabil al persoanelor respective.
6. Propunem o modificare *de lege ferenda*: înlocuirea termenului „experiență” cu termenul „cercetare”, întrucât ultimul cuprinde o sferă mult mai largă a actelor care pot fi săvârșite față de persoanele protejate de dreptul internațional umanitar și care pot crea pericol pentru viața și sănătatea persoanei, decât efectuarea doar a experiențelor.
7. Propunem o modificare *de lege lata*: introducerea în Codul penal al Republicii Moldova, în Capitolul II „Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei” a unei componente similare celei de la alin.(2) art.137 CP RM, astfel încât să aibă următorul conținut:

„Articolul 158¹. Constrângerea la efectuarea de cercetări științifice

- (1) *Constrângerea persoanei la efectuarea de cercetări științifice nedeterminate de un tratament medical, terapeutic sau spitalicesc și care pun persoana în pericol de vătămare medie a sănătății se pedepsește cu închisoare de până la 3 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pentru un termen de până la 5 ani.*
- (2) *Constrângerea persoanei la efectuarea de cercetări științifice nedeterminate de un tratament medical, terapeutic sau spitalicesc și care pun persoana în pericol de moarte sau vătămare gravă a sănătății se pedepsește cu închisoare de la 5 la 8 ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pentru un termen de până la 5 ani.”*

„Articolul 158². Supunerea la tratamente nerecunoscute medical

- (1) *Expunerea persoanei la pericol de vătămare medie a sănătății prin supunerea la tratamente nerecunoscute medical, fără ca acestea să fie necesare pentru sănătatea persoanei și fără ca ea să fi consimțit în mod voluntar, expres și prealabil, se pedepsește cu închisoare de până la 3 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pentru un termen de până la 5 ani.*
- (2) *Expunerea persoanei la pericol de moarte sau vătămare gravă a sănătății prin supunerea la tratamente nerecunoscute medical, fără ca acestea să fie necesare pentru sănătatea persoanei și fără ca ea să fi consimțit în mod voluntar, expres și prealabil, se pedepsește cu închisoare de la 5 la 8 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pentru un termen de până la 5 ani.”*

Bibliografie:

1. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal: Partea Specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
2. BUZA, N. Experimentele medicale ca formă a infracțiunilor de război împotriva persoanelor protejate. În: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr.6, p.43-49.
3. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 24.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1 (art.24).
4. Codul penal al Republicii Moldova, nr.277-XVI din 18.12.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
2. Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei (Adoptată la 04.04.1997, Oviedo (Spania) / varianta electronică: <http://www.provitabucuresti.ro/docs/bioetica/conventia.oviedo.pdf>. În vigoare din 01.12.1999, ratificată de Republica Moldova prin Legea nr.1256-XV din 19.07.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.110-112/853. În vigoare pentru Republica Moldova din 01.03.2003 [Accesat: 14.11.2015]
3. GÎRLA, L. *Malpraxis medical: implicații de drept penal*: Suport de curs adnotat cu glosar, practică judiciară, scheme și acte normative. Chișinău: CEP USM, 2015.

4. GRAMMA, R., DODON, I., NOVAC, T. *Sănătatea și Drepturile Omului: Suport de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011.
5. Legea Republicii Moldova privind transplantul de organe, țesuturi și celule umane, nr.42 din 06.03.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.81.
6. Legea Republicii Moldova privind donarea de sânge și transfuzia sanguină, nr.241 din 20.11.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.2.
7. MIDRIGAN, V.-S. *Riscul profesional al lucrătorilor medicali ca varietate a riscului întemeiat*: Monografie. Chișinău: Reclama, 2013.
8. *Nazi Medical Experiments* <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005168> [Accesat 15.11.2015].
9. *Rome Statute of the International Criminal Court*. Text of the Rome Statute circulated as document A/CONF.183/9 of 17 July 1998 and corrected by process-verbaux of 10 November 1998, 12 July 1999, 30 November 1999, 8 May 2000, 17 January 2001 and 16 January 2002. The Statute entered into force on 1 July 2002. https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf [Accesat: 19.11.2015]
10. *Statutul Curții Penale Internaționale adoptat la Roma la 17 iulie 1998*. Varianta electronică: <http://www.cab1864.eu/upload/STATUTUL%20CURTII%20PENALE%20INTERNATIONALE.pdf> [Accesat: 14.11.2015].
11. The Nurenberg Code. <http://www.hhs.gov/ohrp/archive/nurcode.html> [Accesat: 13.11.2015].
12. *World Medical Association Declaration of Helsinki Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects*. Versiunea electronică: <http://www.bioetica-medicala.ro/wp-content/uploads/documents/Declaration-of-Helsinki-2013.pdf> [Accesat: 15.11.2015].

Prezentat la 20.11.2015